

θάνατο, μάταιο, τιποτένιο, γιατί ὁ παλμὸς τῆς ζωῆς θὰ τοῦ λείπη.

«Ὁ Νουμᾶς» πού σήμερα, μέσα στή γενική μας χαρά, μπαίνει στὰ Δέκα του τὰ Χρόνια, μπορεί νὰ τὸ κανιέται πὼς τὸ ἔργο του εἶναι ἡ πνευματικὴ κληρονομιά τῆς σημερινῆς γενιᾶς, γιὰ τίς κατοπινές. Μακριὰ ἀπὸ κάθε συγκαταβατικὴ πολιτικὴ, ἀπὸ κάθε σιδηρασμὸ, κι ἀπὸ κάθε διαλλαχτικότητα, (ἀφήνοντάς τ' αὐτὰ στοὺς μικρόπρεπους ἀνθρώπους, πού ἡ ψυχικὴ τους ἀδυναμία τοὺς ἐμποδίζει νὰ προσιωθοῦν ὀλίγελα σὲ μιὰ Ἰδέα, νὰ τὰ δώσουν ὅλα γιὰ ὅλα χάρις μιᾶς Ἰδέας, νὰ πλάσουν μ' ἄλλους λόγους μιὰ Ἰδέα) «ὁ Νουμᾶς» ἐργάστηκε αὐτὸς μονάχος σὲ μιὰ κίνηση ἐκπολιτικὴ καὶ καθάρια **Ρωμαίωνη**.

Ἡ δύναμη μιᾶς Ἰδέας δὲ μετριέται μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ὁπαδῶν της. Πλανιοῦνται κείνοι πού θαρροῦνε, πὼς κατεβάζοντάς τη στὸ ἐπίπεδο τοῦ ὄχλου θὰ τὴν τονώσουν. Ἄν τὸ Ἔθνος δὲ μπόρεσε νὰ νοιώσῃ ἀκόμα τὴν ἀλήθεια τῆς γλωσσικῆς Ἰδέας, τόσο τὸ χειρότερο γιὰ ἓνα τέτοιο φῶφο Ἔθνος. Ἄν «ὁ Νουμᾶς» δὲ διαβάξεται σήμερα ἀπ' ὅλους τοὺς Ρωμαίους, τόσο τὸ χειρότερο γιὰ τοὺς Ρωμαίους. Τὸ μεγαλεῖο μιᾶς Ἰδέας μετριέται ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε πρακτικὴ ἐφαρμογή. Ὁ παλμὸς τῆς ζωῆς εἶναι ἡ δύναμή της. Οἱ λίγοι πού θὰ μπορέσουν νὰ τὸν ξεχωρίσουν, ποτὲ δὲ θὰ θελήσουν νὰ τῆς προσφέρουν τάχα ἐκδούλεψες. Δὲ θὰ θελήσουν νὰ τὴν ἀπλώσουν προδίνοντάς τη. Δὲ θὰ μεταχειριστοῦν ποτὲ πολιτικῆ. Δὲ θὰ πουλήσουν ποτὲ οὔτ' ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν Ἰδέα, οὔτ' ἓνα μέρος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους. Αὐτοὶ εἶναι οἱ Ἐκλεχτοί. Ὁ κόσμος, ἂ θέλῃ, ἂς ἐρθῆ πρὸς αὐτούς. Αὐτοὶ δὲ θὰ πουλήσουν τὴν ψυχὴ τους γιὰ τ' ἀγαθὰ τοῦ κόσμου.

«Ὁ Νουμᾶς», τὰ Δέκα Χρόνια τῆς ζωῆς του, σίγουρος πὼς πορεύεται τὸ δρόμο τῆς Ἀλήθειας, ἔριξε πάντα τὸ ἀνάθεμα στοὺς ἀνίκανους ἰδιοφύρους. Μὲ τὴν αὐτοπεποίθησή πού ἀντλοῦσε ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο τῆς Ἰδέας, κ' ἔχοντας στὸ πλευρὸ του τίς κορυφές τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, τὸν Ψυχάρη, τὸν Παλαμᾶ, τὸν Πάλλη, τὸν Ἐφταλιώτη, τὸν Πέτρο τὸν Βλαστί, δὲ λιποψύχισε στὸ μεγάλο τὸ ἔργο πού πῆρε ἀπάνω του. Καὶ γι' αὐτὸ μπορούμε νὰ ποῦμε σήμερα μονάχα αὐτὸς ἀντιπροσωπεύει ὀλοκαίρῃ τὴν **πνευματικὴ** ζωὴ τῆς Ρωμισίνης.

Μακριὰ ἀπὸ κάθε μικροφιλομμία, μακριὰ ἀπὸ κάθε προσωπικὸ πάθος — ὅλοι Ἔσεις οἱ Ἐργάτες μιᾶς Ἰδέας, ὅσοι μπορείτε νὰ βαστάξετε τὸ βᾶρος τῆς δίχως νὰ λυγίσετε, ὅλους μιὰ ψυχὴ σὰς ἀδερφώνει. Τὸ ξέρετε πὼς Ἔσεις σήμερα εἴσαστε ἡ δύναμη τοῦ Ἔθνους σας, Ὅσο κι ἂν οἱ τιποτένιοι καμαρώνουνε γιὰ μιὰ νίκη πού εἶναι ἡ καταδίκη τους, ὅλοι ἐμεῖς ἐνωμένοι μέσα στὶς στήλες τοῦ «Νουμᾶ», πού εἶναι τιμὴ μας ἡ φιλοξενία του, ἂς ἐπικοινωνοῦμε σὲ μιὰ πνευματικὴ ἀτμοσφαῖρα. Ἡ σκέψη μας εἶναι τοῦ Ἔθνους ἡ ὑγεία ἡ σκέψη. Καλότυχος ὁ «Νουμᾶς» πού τὸ ὅλα νὰ δέχεται, σὰ σ' ἓνα βᾶξο, ὅλα τῆς σημερινῆς Ρωμισίνης τ' ἄνθια.

ΓΙΩΡΓΙΟΣ Ν. ΠΟΛΙΤΗΣ

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ

Ἰδιοκτήτης: Δ. Π. ΤΑΪΚΟΛΙΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, ἀρ. 4, ΑΘΗΝΑ

Συντρομὴ χρονιάτικη: Γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτη δρ. 10. Γιὰ τὸ ἔξωτερικὸ φρ. χρ. 12,50.—Γιὰ τίς ἐπαρχίες δεχόμαστε καὶ τριμηνες συντρομές (: δρ. τὴν τριμηνία).—Κανένας δὲ γράφεται συντρομητῆς ἂ δὲν προπλερώσει τὴν συντρομὴ του.

20 λεπτὰ τὸ φύλλο. — Τὰ περσομένα φύλλα πού λιοῦνται στὸ γραφεῖο μας διπλὴ τιμὴ.

Βρίσκεται στὴν Ἀθήνα σ' ὅλα τὰ κιάσκια, καὶ στὶς ἐπαρχίες σ' ὅλα τὰ πραχτορεῖα τῶν Ἐφημερίδων.

ΓΙΑΤΙ Ο ΝΟΥΜΑΣ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ ΝΟΥΜΑΣ

Εἶναι κάτι ἀστέρια στὸν οὐρανὸ πού τὸ φῶς τους, λέν οἱ ἀστρονόμοι, ἀκόμα δὲν ἔφτασε ἴσα μὲ τὴ γῆς Τί ἔχει νὰ κάμῃ, ἀφοῦ τὸ φῶς ὑπάρχει; Ἔτσι καὶ σὰ δὲν τὴ βλέπουμε, σι' ἀπόμακρά τυράνου, φεγγβολᾶ ἡ ἀλήθεια. Θὰ φαιεῖσῃ κι αὐτὴ μιὰ μέρα τὴν Ἑλλάδα. ΨΥΧΑΡΗΣ

Τότε πρωτοδιάβξα συστηματικὰ **Ψυχάρη**. Τὸ καλκαίρι τοῦ 1902, σι' Ἀμπελάκι τῆς Σαλαμίνας. Δούλευα τότε στὴν «Ἐστία» κ' εἶχα πάρει ἀπὸ τὸ γραφεῖο τὰ δυὸ καινούρια βιβλία τοῦ Ψυχάρη, «Γιὰ τὸ «Ρωμαϊκὸ θέατρο» καὶ «Ρόδα καὶ Μῆλα» (τόμ. Α'), πού κοιτόντουσαν κατασκοπισμένα σ' ἓνα τραπέζι μ' ἀκοπα τὰ φύλλα, καὶ τὰ μελετοῦσα στὸ ἤσυχο τᾶκρογιάλι μου. Τὸν Ψυχάρη τονὲ γνώριζα ἴσαστε τότε μόνο ἀπὸ τὸ «Ταξίδι μου» πού τὸ εἶχα διαβάσει ἅμα πρωτοβγήκε καὶ τὸν ἐχτιμοῦσα γιὰ καλὲ συγγραφέα. Στὰ γλωσσικὰ εἶμουνε καὶ γὼ βέρος Ἀθηναῖος δημοσιεγράφος, δηλ. εἶχα τὴ γνώμη μου, τὴ γνώμη τῆς ἀδιαδοσιαῆς καὶ τῆς ἐπιπολαϊότητας, καὶ πιστεῦα πὼς ἡ γνώμη μου εἶτανε καὶ ἡ μόνη σωστὴ γνώμη. **Δεύτερος μιχτὸς** λοιπὸν καὶ γὼ, ἀφοῦ δὲν τᾶχα μελετήσει τὸ γλωσσικὸ ζήτημα κι ἀφοῦ **ἔπρεπε** νᾶχω μιὰ γνώμη. Μελετώντας τὸν Ψυχάρη ἀρχίνησα σιγὰ σιγὰ νὰ βγάξω ἀπὸ τὰ μάτια

μου τις δημοσιογραφικές τσίμπλες και να βλέπω πιο ξάστερα. Ο Ψυχάρης λοιπό με παρακίνησε (χωρίς να γνωρίζομαστε καθόλου και χωρίς να έχουμε αλλάξει ούτε ένα γράμμα) να βγάλω το «Νουμά».

Κάπιο φιλικό μου πρόσωπο, που ζούσε τότε στο Παρίσι, θά θυμάται ίσως πως του τ'όγραφα κείνη την εποχή από το ξοχικό μου πως λογάριάζα να βγάλω μια φημερίδα βδομαδιαίτικη, είδος πολιτική και φιλολογική επιθεώρηση, που να δουλέψει με πιο πλατύ και με πιο φιλελεύτερο πρόγραμμα από τα συνειθισμένα αθηναϊκά περιοδικά, και πως το φύλλο αυτό λογαριάζω να ντ βαφτίσω «Χαραυγή» Σάν τάποφάσισα όριστικά να ντ βγάλω, το βάφτισα «Νουμά», τούδωσα δηλ. το ψευτόνομά μου που το μεταχειριζόμενα αρκετά χρόνια στην «Εστία» και εΐτανε, να πούμε, γνωστή φήμα στην αγορά. Συλλογιζόμενα τότε σά δημοσιογράφος άκόμα. Σήμερα βλέπω πόσο άσχημα έκαμα να διαλέξω για το φύλλο τουτο τέτιο τίτλο που δέ λέει και δέ σημαίνει τίποτα.

Γράφτηκε και ξαναγράφτηκε πως ο Ψυχάρης κι ο κ. Πάλλη με συμβούλεψανε και με παρακίνησαν να βγάλω το «Νουμά». Όχι. Με τον Ψυχάρη είχαμε τη γνωριμιά που έγραφα παραπάνου. Δίγες μέρες άπου βγήκε το πρώτο φύλλο τούτ'όγραφα. Του άνάφερα τά πικρά λόγια που γράφει στις πρώτες πρώτες σελίδες του Α' τόμου «Ρόδα και Μηλα» για τούς Αθηναίους φημεριδογράφους που ύστερ' από τά Βαγγελικά του κηρύξανε άγρομπούκοτάζι και δέν του τυπώνανε ούτε μιá άράδκ. Του άνάφερα τά λόγια του: «Τ' όνομά μου, και μόνο άπτό, να μην τ' βάλη φημερίδα, αναγνώστης να μην τ' δη! Ός τόσο μη νομίζετε πως δέν τ' βάζουνε και δόλου. Άλλο τίποτα. Τ' βάζουνε κάθε τόσο, σάν είναι να με χτυπήσουνε, να με βρίσουνε, να με πούνε μπερμπάντη κι άλλες τέτοιες νοστιμάδες. Τις λένε μάλιστα τόσο πιο έφκολα που τ' ξέρουνε πως δέν μπορώ να πικριθώ, άπου ως κ' οί φίλοι μου δέν τολμούνε να δημοσιέψουνε άρθρο δικό μου». Του άνάφερα τά λόγια του και του δήλωσα πως άρχίνοσα να βγάλω ένα βδομαδιαίτικο φύλλο και θάν τ' θεωρήσω τιμή μου να τόν έχω ταχτικό συνεργάτη μου. Όπως τ' ο γράφει κι εΐδιος (*), δέν να πρόσεξε, δέν τά

πίστεψε τά λόγια μου. Μου άπάντησε μ' ένα γράμμα ευγενικό και μούλεγε πως μου στέλνει και τή «συντρομύλα» του, δέκα φράγκα χρυσά. Όστερις άπό δυό τρεις μήνες μου ξανάγραψε και μούπε να γράψω συντρομητή και τόν κ. Πάλλη που είναι «καλός άθρωπος». Άρθρο του πρωτοδημοσιέψε ύστερ' από έννιά μήνες, στόν άριθ. 58 (31 Αύγ. 1903), σελ. 1, «Ίδέες και πρόσωπα».

Με τόν κ. Πάλλη γνωρίστηκα τόν Άπρίλη του 1903, δηλ. τότε μου πρωτόγραψε. Δημοσιέυα μιá σειρά πολιτικά άρθρα στο «Νουμά», με τ' γενικό τίτλο «Η σανιδοκρατουμένη Έλλάς», τ' φύλλο δέν πουλιότανε, συνδρομητές λιγοστοί, τά δικά μου τά λεφτά σωνόντουσαν και τούτ'όγραφα να με συντρέξει για να μπορέσω να εξακολουθήσω τ' φύλλο. Μου άπάντησε πως «άν και δέ συμφωνούμε στις γλωσσικές ιδέες (έγραφα άκόμα γλώσσα δημοσιογράφου, μισή κι άχρωμάτιστη) βλέπει πως είμαι άθρωπος με χαρακτήρα» κτλ. και μούταξε να πλερώνει συντρομητή πέντε λίρες τ' μήνα, τά έξοδα δηλ. ένός φύλλου κάθε μήνα, που εξακολουθεί να τήν πλερώνει ίσαμε σήμερα.

Τ' καλοκαίρι που ταξιδεύαμε μαζί, ένα δειλινό

παίνο για τά καλά του αιτήματα. Μά μεγάλες ελπίδες δέν είχα. Μου έτυχε πολλές φορές να μ' ο γράψουνε γράμμα α φλογισμένα για τή δημοτική, να μ' ο γράψουνε σέ στιγμή που άρχιζε να βλέπη τ' φως κανένα καινούργιο περιοδικό έτυχε μάλιστα να μ' ο τά γράψουνε προτού βγη στο δημόσιο — και να μη βγη ποτέ του. Τ' Γενάρη 1903, έλεγα κιόλας πως άδύνατο ύστερ. άπό τά φοιτητικά, τήν τρομάρια και τή σάχλα τή γενικιά, άδύνατο να φανη άθρωπος, που μόνος του, χωρίς βοήθεια και χωρίς βοηθός, να πολεμήνη με τά σωστά του για τή γλώσσα.

«Περνέ καιρός. Ένα πρωί, να σου που μ' ο έρχονται με τ' ταχυδρομείο παραπάνου τ' Ταγκόπουλου, και τί παράνομα; πικρά, που δέν του στέλνω, λέει, τίποτα να τ' δημοσιέψη. Παραπονόνας και στίβ Πάλλη, για να με παρακινήνη ο Πάλλη και να στεί ω. Σουπάστηκ. Που να τ' προσμενω τέτιο πράμα; Λοιπόν είτανε άλθθεια; Δέ χωράτεβε ο φίλος; Ήθελε δημοτική; Δέ φοβότανε τόν άγώνα; Να δητε τόντς τί περίεργο που είναι. Πολλές φορές τ' συλλορίστηκα. Όταν είναι ώριμη μιá ιδέα, ο άθρωπος πάντα βρίσκαται. Άδιόφορο άπο που ξεερυνώνει, σέ τί ζουλειά καταγινότανε πρώτα; μήτε ο ίδιος κάποτες τ' ξέρει γιατί έκανε πριν άλλη δουλειά και πιάνει τώρα μιάν άλλη, σκετελα διαφορετική. Ο Ταγκόπουλος είναι γιατρός. Θαρρώ πως προτού βγάλη τ' Νουμά, δημοσιογραφεύσε στην καθαρέδουσα. Θαρρώ μάλιστα πως θάξησε χρόνια και χρόνια ο Ταγκόπουλος, δίχω; ν' βάλη δημοτική με τ' νεύ του. Και να σου μιá μέρα που τόν άδράχνη τ' δαιμόνιο, τόν άράταξει, κι έφτός που ο δρόμος του πήγαινε άλάργα στην άρχή από τ' δικό μας, γυρίζει με τ' μέρος μας, τήν ώρα ίσια ίσια όπου τόν είχαμε άνάγκη, και γίνεται σήμερις άχώριτος από τήν Ίδέα».

(*) Κοίταξε «Ρόδα και Μηλα» τόμ. Δ' σελ. 21—22. «Έλαδα στά καλά καθούμενα, τ' Γενάρη 1903, ένα γράμμα τ' Ταγκόπουλου με δυό τρεις Νουμάδες φρίσκους φρίσκους. Τ' ο γράμμα τ' ο γαμάτο φλόγα, γαμάτο άφροσίωση στην Ίδέα. Να σάς πω τήν άμαρτία μου, πολύ δέν πρόσεξα. Δηλαδή, τ' ο άπίντησα, καθώς ταίριαζε, καθώς είναι και χρέος μου να τ' ο έσω λίγο θάρρος, να τ' ο βάλω κ' έναν έ-

πού πηγαίναμε περίπατο με τὰ μάξι ἀπὸ τὴν Τριπολιτσὰ στὴν Τεγέα, μοῦ εἶπε ἔτσι, ξαφνικά·

— Παραπονεθήκες, μαθαίνω, σὲ πολλοὺς πῶς σὲ πῆρα στὸ λαιμό μου.

Χαμογέλασα·

— Δὲ μὲ παρακίνησες λόγου σου νὰ βγάλω τὸ «Νουμᾶ» οὔτε μὲ ἀνάγκασες νὰ τὸν ξακολουθήσω, γιὰ νὰ ἔχω λόγο νὰ παραπονεθῶ ἐναντίο σου. Στὰ ὅστερα, γιατί νὰ παραπονεθῶ; Περηφανεύομαι πού βγαλα τὸ «Νουμᾶ» καὶ περηφανεύομαι πού μπόρεσα καὶ τὸν κράτησα ἴσαμε σήμερα. Ἀντὶ λοιπὸν παράπονα, τὸ ἐναντίο βνωμοσύνη σοῦ χρωστώ πού με τὴν ἠθική καὶ με τὴν ὕλική σου συντρομή, μοῦ δυνάμωσες τὸ θάρρος μου γιὰ τὸν ἀγώνα.

Χαίρομαι πού μοῦ δίνεται σήμερα εὐκαιρία νὰν τὰ ξαναπῶ τὰ ἴδια λόγια πού εἶπα στὸν κ. Πάλλη κείνο τὸ δειλινό. Καὶ σήμερα, μιὰ τέτια μέρα, πού εἶναι γιὰ μένα ἀληθινὴ Δαμπρή, ρήχνοντας τὴ ματιὰ μου πίσω, στὰ χρόνια πού περάσανε ἀπὸ τὴ μέρα πού βγαλα τὸ πρῶτο φύλλο τοῦ «Νουμᾶ», δὲ βλέπω τ' ἀκαθερὰ μονοπάτια πού διάδηκα οὔτε τὰ δειανὰ ποτήρια πού μοῦ προσφερθήκανε γιομάτα φαρμάκι, μὰ βλέπω μοναχὰ τὰγαθὰ χέρια πού μ' ἀγγελικὰ καλοσύνη με στηρίζανε στὸ δρόμο μου—καὶ τὰ φιλω.

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Ἀνάμεσα στοὺς παλιούς ἢ γέρους πολεμιστές, ἀληθινούς γερολόκους τοῦ γλωσσικοῦ ἀγώνα, τολμάει νὰ ξεπροβάλει δειλά-δειλά τὴν κεφαλή, ἓνας χτεσινός, τολμάει νὰ βγάλει τὴ φωνή του στὸ πανηγυρικὸ ἐτούτο φύλλο τοῦ «Νουμᾶ» ἓνας πού ἀπὸ λίγες μὲρες μέρους μπορεῖ νὰ λογαριαστῆ γιὰ συνεργάτης του. Τὸ νεοπρόβαλτο κουφόνι βλέπει μπροστὰ του στήθια στρατηγῶν γιομισμένα πληγῆς μὰ καὶ παράσημα γιὰ τὶς ἀνεχτίμητες ὑπηρεσίες τους, καὶ ἀκούει σὲ γλώσσα ὀλοζώντανη τὴν ἀλησμόνητο ἐπηρὸς τῶ Γερο-Σπαρτιατῶνε:

Ἄμμες πόκ' ἤμες ἄλκιμοι νευνίαι.

Ζαλιζεται βλέποντας τὸ τί ἔγινε τόσον καιρὸ, πού αὐτὸ εἶταν στὰ σπάργανα, χωρὶς τὴ βοήθεια του, τὰ χάνει ἀπελπισμένο—μὰ στὸ τέλος βρίσκει καὶ γι' αὐτὸ μιὰ παρηγοριά, ἢ παρηγοριά πού κρατᾷ τὸς νιούς στὴ ζωὴ, ὅπως ἢ περηφάνεια γιὰ τὶς περασμένες δόξες τοὺς γέρους· σκέφτεται πῶς ἔχει τὴ δύναμη νὰ βγεῖ καὶ αὐτὸ στὸν ἀγώνα, ὅπως οἱ ἄλλοι πού τοὺς βλέπει μὲ θαυμασμό, νοιώθει

μέσα του ζωὴ, νοιώθει τὴν ἐλπίδα τὴν κάπως ὑπεροπτική τῶ νιῶν

ἄμμες δὲ γ' ἐσοόμεθα πολλῶ κάρρονες.

Ἱστορία δὲν ἔχει ὁ νιός· γι' αὐτὸ θὰ παραξενυτεῖ ἴσως ὁποῖος πάρει στὰ χέρια του αὐτὸ τὸ φύλλο τοῦ «Νουμᾶ» πού ἀφιερώνεται στὴν ἐργασία ἐθνικὰ ὀλόκληρων χρονῶν, πού ἀφιερώνεται στὸ παρελθόν, νὰ βρίσκει τὸνομα τοῦ καινούργιου καὶ ἀπ' τοὺς πιδό νέους συνεργάτες. Τί νὰ πῆ γιὰ τὰ περασμένα ἓνας πού μόνο τὰ θαυμάζει καὶ δὲν τολμάει νὰ τ' ἀγγίξει μὲ τὰ βέβηλά του χέρια; Τί νὰ ἐγκωμιάσει τὸ ὅτι ἔγινε αὐτὸς πού τὰ κοιτάει μὲ μάτια ὀλοζήλια γιὰτὶ δὲν ἔβαλε καὶ αὐτὸς τὸ χεράκι του; Ἄν αἰστανότανε πῶς τὸ παρελθὸν μᾶς ἔφτασε στὸ τέρμα τοῦ ἀγώνα—μόνο ἀπογοητεψῆς καὶ ἀπελπισιᾶς τόνους θὰ σημείωνε ἢ πέννα του. Μὰ γιὰ τὴν τύχη του τὴν καλὴ—τοῦ μένει ἢ χαρὰ, πῶς βγαίνει μέσα στὴν πιδό κρίσιμη ἐποχὴ τοῦ ἀγώνα, πῶς μακρὰ εἴμαστε ἀκόμα ἀπ' τὸ τέλος καὶ πῶς ἢ δύναμή του θὰ εἶναι χρήσιμη γιὰ κείνον. Ὅτι ἔγινε ὡς τώρα, οἱ πράξεις τῶν ἡρώων τοῦ ἀγώνα ὡς τὰ σήμερα, εἶναι γι' αὐτὸν ὄχι μόνο ἀντικείμενα θαυμασμοῦ μὰ καὶ βούκεντρα, εἶναι μυστικῆς θούριες φωνῆς πού τὶς ἀκούει μέσα στὸν ὕπνο του καὶ δὲν τὸν ἀφίνουν νὰ κοιμηθεῖ, τοῦ ὀρθανοῦν τὰ μάτια γιὰ νὰ ἴδῃ πόσο μεγάλο κομμάτι λείπεται ἀκόμα, γιὰ νὰ νοιώσει, πῶς πρέπει, γυμνώνοντας τὰ μπράτσα του, ν' ἀρχίσει καὶ ὁ ἴδιος τὴ δουλειά. Ἔτσι οἱ γραμμῆς αὐτῆς δὲ θὰ ἴδῃ κανεῖς, ὅπως ἴσως τὸ περίμενε, διήγηση γιὰ τὰ περασμένα, διήγηση πού ταιριάζει στοὺς παλιούς ἀγωνιστῆς μὲ τὶς ἀπειρες ἀναμνήσεις τους. (Οἱ γραμμῆς αὐτῆς δὲν εἶναι γιὰ τοὺς γέρους, πού δὲν περιμένουν τὰ δικά μας; τὰ ἐγκώμια, μὰ ξέρουν μόνοι τους καλὰ τὸ Μεγάλο πού προσφεραν ὡς τὰ τώρα· εἶναι γιὰ τοὺς νιούς, πού θὰ μπορούσαν, βλέποντας μόνο περασμένες πράξεις νὰ ζυμνίσονται, νὰ αἰστανθοῦν μέσα τους τὴ ρωμαϊκὴ προγονοπληξία, νὰ ζητήσουν καὶ αὐτοὶ μεράδι ἀπ' τὶς δάφνες πού κοσμοῦν τὰ κεφάλια τῶν πατεράδων τους, νὰ ξεχάσουν πῶς πρέπει καὶ οἱ ἴδιοι νὰ ἐργαστοῦν γιὰ νὰ πλησιάσουν τὸ τέρμα πού ἔβαλαν ἐκεῖνοι, μὰ δὲν ἴδωσαν. Δὲν εἶναι βέβαια αὐτὸ κατηγορία στοὺς τιμημένους μας στρατηγούς· μακάρι νὰ φτανε ἢ καλὴ θέληση καὶ ἢ ἀφιέρωση τῆς δυνάμης τους ὀλόκληρης στὸν ἀγώνα γιὰ τὴ νίκη! Κάθε ἀγώνας σοβαρὸς βρίσκει ἀντιδράσεις πολλῆς, βρίσκει μπροστὰ του εἰδῶλα πολυκέφαλα πού, σὰν ἀνήκει μόνο στὴ μυθολογία ἓνας Ἡρακλῆς, πολὺ δὲσκόλα σκοτώνονται. (Οἱ παλιοὶ ἔκαμαν ὅτι μπορούσαν καὶ κάα περισσότερο—μὰ ἄφησαν ἀκόμα πολὺ-πολὺ γιὰ μᾶς. Ἰσως καὶ μεις ἀκόμη ἀφῆσαν